

ХЕРМАН ХЕСЕ ДЕТСТВОТО НА ВЪЛШЕБНИКА

Превод от немски: Недялка Попова, 2006

chitanka.info

*Отново и отново се отправям
към извора на приказния мит,
към извора на чудното предание*

—
*където твоят дар вълшебен бе
открит.*

*Долавям ек от твоите златни
песни,
горчиво плачеш, будят те
мечти.*

*И ми се струва, че във сън
унесен,
от край далечен ми говориш
ти^[1]*

Бях възпитаван не само от родителите и учителите си, но също и от по-висши скрити и тайнствени сили, сред тях беше и богът Пан, който във фигурата на малко танцуващо индийско божество стоеше в стъкления шкаф на моя дядо. Това езическо божество и още някои други заемаха моите детски години и дълго преди да мога да чета и пиша така ме бяха изпълнили с източните прастари образи и мисли, че по-късно всяка среща с индийските и китайските мъдреци възприемах като повторна, като завръщане у дома. И все пак аз съм европейец и дори съм роден под активната зодия на Стрелеца и през целия си живот усърдно съм се придържал към добродетелите на западния свят: дейността, жаждата и неутолимото любопитство. За щастие аз, както повечето деца, бях научил най-необходимото и най-ценното за живота още преди да започнат ученическите ми години, обучаван от ябълкови дървета, от дъжд и слънце, реки и гори, пчели и бръмбари, обучаван от бога Пан, обучаван от танцуващите божества в съкровищницата на дядо ми. Оправях се в света, без страх общувах с животни и звезди,

оправях се в овощните градини, във водата при рибите и знаех да пея доста песни. Умеех и да омагьосвам, което после, за съжаление, рано загубих като познание и едва на по-късна възраст отново трябваше да го уча и да разполагам с цялата приказна мъдрост на детството.

Тук трябва да се прибавят и училищните знания, които ми се удаваха лесно и ми доставяха удоволствие. Училището, твърде мъдро, не се занимаваше с онези сериозни сръчности, които са безусловно необходими за живота, а предимно с такива, които бяха като за игра и приятни занимания. Те често ме забавляваха и с познанията на някой от тях за цял живот останах вярно свързан; така и до днес зная много хубави и забавни латински думи, стихове и пословици, както броя на жителите на много градове по всички части на земното кълбо, естествено не днешните, а ония от осемдесетте години.

До тринадесетата си година никога сериозно не съм разсъждавал върху това какво ще стане някога от мен и каква професия би трябвало да изуча. Като всички момчета обичах и завиждах на някои професии: на ловците, на ония, които прекарват трупи по реката, на коларя, на въжеиграча, на пътешествениците към Северния полюс. Но далеч повече и най-приятно би ми било да стана вълшебник. Това бе най-дълбоката, най-интимно почувстваната линия в моите стремежи и известна непримиримост с онова, което се нарича „действителност“, още тогава ми изглеждаше изключителна като някаква глупава уговорка на възрастните; известно по-скоро страхливо или дори присмехулно отклоняване от тази реалност ми беше познато отрано. И горещото желание да я омагьосам, да я преобразя, да я увелича, също. В детството ми желанието за вълшебство се насочваше към външни детински цели. С удоволствие бих направил така, че през зимата да зреят ябълки и моята кесия чрез вълшебство да се пълни със злато и сребро. Мечтаех враговете ми да се сковат чрез магическо заклинание, после великодушно да ги засрамя и да бъда провъзгласен за победител и крал. Исках още да откроя заровени богатства, да възкреся мъртви и да мога да ставам невидим. Именно това да бъда невидим, беше изкуство, на което твърде много държах и най-съкровено желаех. По него, както и към всички други вълшебства, през целия ми живот и при доста преобразования ме придружаваше желанието, което дори аз самият често не откривах веднага. Така ми се случи по-късно, когато отдавна бях пораснал и упражнявах професията на литератор, че много

пъти правех опит да изчезна зад моите поетични произведения, да се преименувам, да се скрия зад многозначителни артистични имена, опити, които по странен начин от моите приятели по професия често биваха взимани за лоши и тълкувани зле. Обърна ли поглед назад, то целият мой живот е стоял под знака на това желание за вълшебна сила. Както целите на вълшебното желание се променяха с времето и както те постепенно се оттегляха от външния свят, а поглъщаха мен самия, който постепенно се стремеше вече не нещата, а себе си самия да преобразява, както се научих да се стремя да заменя недодяланата невидимост под шапка-невидимка с невидимостта на знаещия, който, познавайки, постоянно остава непознат. Това би било най-същинското съдържание в историята на живота ми.

Бях едно живо и щастливо момче, играех с красивия многоцветен свят, навред се чувствах като у дома си, не по-малко сред животните и растенията, както и в джунглата на собствените ми фантазии и сънища, радвах се на моите сили и способности, на горещите си желания да бъда повече ощастливен, отколкото изтощен. Още тогава упражнявах някои вълшебнически изкуства, без да го зная, по-съвършено, отколкото те в по-късно време отново ми се удаваха. Лесно спечелвах любов, лесно спечелвах влияние над другите, с лекота се оказвах в ролята на предводител или на ухажван, или на тайнствен. По-млади другари и роднини аз години наред държах във внушаващата страх вяра, че действително имам вълшебническа сила и власт над демоните и че зная заклинание за скрити съкровища и пари. Дълго бях живял в рая, макар родителите ми твърде рано да ме запознаха със змията. Дълго трая моята детска мечта, светът ми принадлежеше, всичко беше настояще, всичко стоеше подредено наоколо ми като красива игра. Ако понякога у мене се надигаше някаква незадоволеност или копнеж, то изглеждаше, че радостният свят винаги ме закриля и несъмнено така най-често лесно откривах пътя в другия, по-свободния, не-оказващия съпротива свят на фантазиите, и връщайки се от тях, намирах външния свят отново прелестен и заслужаващ да се живее. Дълго живях в рая.

В малката градина на моя баща имаше кафез от летвички, където бях оставил да живеят домашни зайчета и един скован гарван. Там прекарвах безкрайни часове, лежах дълго като в древно време в топлината и удоволствието, че притежавам нещо, стоях там, питомните

зайчета миришеха на живот, на трева и мляко, на кръв и зачатие, а гарванът, с черното си сурово око, осветяваше като лампа вечния живот. На същото място прекарвах безкрайни вечери на запален остатък от свещ до тихите сънливи животни, сам или с един приятел, и нахвърлях планове за издирване на огромни съкровища, за намиране на корена алраун и за победоносни рицарски походи, за потребността светът да бъде освободен, накъдето пращах разбойници, избавях нещастници, освобождавах затворници, освобождавах ограбени граждани, а предатели пращах да бъдат разпнати на кръст, прощавах на вероломни васали, спечелвах кралски дъщери и разбирах езика на животните.

В просторната зала с книгите на моя дядо имаше една необикновено голяма и тежка книга, в нея се ровех и четях често. В моята неизчерпаема книга откривах стари чудни картини, често попадах на тях още при първото отваряне и листата ме посрещаха светли и подканващи, често търсех дълго и не ги намирах, те бяха изчезнали, омагьосани, като че ли никога не са били. В тази книга имаше една безкрайно красива и неразбираема история, която често препрочитах. И тя не можеше да се намери винаги, часът трябваше да е благоприятен, тя много пъти съвсем изчезваше и се криеше, често сякаш си сменяше местожителството. Понякога при четене се явяваше странно приветлива и почти разбираема, друг път — съвсем неясна и заключена като вратата на покрива, зад която понякога в здрача можеха да се чуят духове — как те се кискаха или стенеха. Всичко беше пълно с реалност и всичко беше пълно с вълшебство, и двете съществуваха близо едно до друго, и двете ми принадлежаха.

Също и танцуващото божество от Индия, което стоеше в богатия със съкровища стъклен шкаф на дядо, не винаги бе едно и също, нямаше винаги еднакво лице и не във всеки час танцуваше същия танц. Понякога то беше странно божество и с някак шеговита фигура, както в чуждите и непонятни страни, направено от чужди и непонятни народи и почитано от тях. В други времена бе вълшебно произведение, пълно със значимост, безименно, злокобно, жадно за жертви, зло, строго, несигурно, присмехулно и затова изглеждаше, че ме дразни, за да си отмъсти, че аз някак му се присмивам. То можеше да променя погледа си, макар да бе направено от жълт метал. Понякога гледаше накриво и отново в други часове вече бе изцяло символ — нито грозно,

нито красиво, нито зло, нито добро, нито смешно, нито страховито, а просто старо и измислено като някаква древна руна, като петно от мъх на някоя скала или рисунка на камък, и зад неговата форма, зад лицето и образа му живееше бог, вестител на безкрайното, което навремето като момче почитах без име не по-малко, а по-късно го знаех, тогава можех да го нарека Шива, Вишну, тъй като това бе бог, Живот, Брама, Атам, Тао, или Вечната майка. То беше баща, беше майка, беше жена и мъж, слънце и луна.

И близо до божествата в стъкления шкаф и в останалите шкафове на дядо ми стояха, висяха или лежаха още много същества и прибори, нанизани от дървени перли като молитвени броеници, рола от палмови листа, с надраскани по тях староиндийски букви, имаше костенурки от зелен стиатит, малки божествени фигурки от дърво, от стъкло, от кварц, от глина, плетени копринени и ленени покривки, месингови чаши и блюда и всичко това произлизаше от Индия, от Цейлон, от Райския остров, с папратовите дървета и обраслия с палми бряг. Имаше и кротки, с очите на кошута сиамици от Сиам или от Бирма и всичко миришеше на море, на подправки, на далечина, на канела и сандалово дърво, всичко бе минавало през кафяви и жълти ръце, овлажнявано от тропически дъжд или от водите на Ганг, сушено на екваториалното слънце, засенчвано от джунгла. И всички тези неща принадлежаха на дядо, а той, старият почтен властник, с широка бяла брада, знаещ всичко, по-могъщ от баща и майка, притежаваше още много други неща и сили. Негови бяха не само индийските божества и дреболии, всичко това резбовано, рисувано, посветено в тайни, чаши от кокосов орех и ковчезета от сандалово дърво, зала и библиотека, той беше още и магьосник, всезнаещ, мъдрец. Разбираше всички езици на хората, повече от тридесет, може би също и божествата, може би и звездите. Умееше да пише и говори на пали и санскрит. Знаеше канарешиш, бенгали, индустански, сингали и пееше такива песни. Запознат беше с молитвените упражнения на мохамеданите и на будистите, макар да беше християнин и да вярваше в триединния Бог. Дълги години и десетилетия бе живял на Изток в горещите опасни страни, пътувал с лодки и биволски коли, яздил на коне и мулета, никой не знаеше така уверено както него за това, че нашият град и нашата страна са само малка част от земята, че хиляди, милиони хора бяха от друга вяра, различна от нашата, имаха други нрави, езици, цвят

на кожата, други божества, добродетели и пороци от нашите. Обичах го и го почитах и се боях от него. Пак от дядо очаквах всичко, нему доверявах всичко и непрестанно се учех от него и от преоблечения му в одеждата на божество бог Пан. Този човек, баща на моята майка, седеше сред гора от тайни, както лицето му бе обгърнато от бялата брада, от очите му искреше доверие в света, струеше ведра мъдрост, все едно дали самотни знания или божествена шеговитост. Познавах го хора от много страни, уважавах го и го посещавах, говорех с него на английски, френски, индийски, италиански, малайски и след дълги разговори, отново без следа отпътувах, може би негови приятели, негови пратеници, може би слуги или довереници. От дядо необяснимия, непостижимия, аз знаех също, че възникваше тайната, която обгръщаше моята майка, тайното, прастарото, и тя бе била дълго в Индия, и тя можеше да говори и да пее на малайски и на канарезиш. С побелелия дядо мама разменяше думи и пословици на чужди магически езици и както той, и тя от време на време притежаваше усмивката на непозната, забулената усмивка на мъдростта.

Съвсем друг беше моят баща. Той стоеше сам — не принадлежеше нито към света на божествата на дядо, нито на всекидневието на града. Стоеше настрана, самотен, страдащ и търсещ, учен и добродушен, добър, без фалш, пълен с усърдие в служба на истината, но далеч от онези усмивки, благородни и нежни, обаче ясен, без никаква тайна. Добротата никога не го напусна, никога и мъдростта, но той нивга не изчезна в този вълшебен облак на дядовското, никога не се загуби от неговото лице, нито детското и божественото, чиято игра ту като тъга, ту като тънък присмех, а често изглеждаше и като безмълвна потънала в себе си маска. Баща ми не говореше с майка ми на индийски езици, а на английски, говореше и един чист, ясен, хубав, с лек балтийски акцент немски. Тези езици бяха, с които той ме привлече и спечели и ме обучаваше. Според него аз се стремях от време на време, изпълнен с удивление и усърдност, прекалено трудолюбив, макар да знаех, че моите корени са по-дълбоко в земята на майка ми, на тъмноокото и тайнственото. Майка ми бе изпълнена от музика, баща ми — не. Той не можеше да пее.

Редом с мене растяха сестри и двама по-големи братя, към които изпитвах завист и уважение. Около нас малкият град беше стар и порутен, а в неговата околност гористите планини строги и някак

мрачни. Между тях течеше красивата река, виеща се и бавна, и всичко това аз обичах, наричах го родина и в гората и в реката познавах растенията и земята, камъните и възвишенията, пещерите, птиците, катеричката, лисицата и рибата най-точно. Всичко това ми принадлежеше; беше мое, беше роден край, но освен него тук стоеше стъкленият шкаф и библиотеката, добрият присмех в лицето на всезнаещия дядо и тъмнотоплия поглед на майка, и костенурките, и божествата, индийските песни и пословици, а тези неща ми говореха за един по-далечен свят, за една по-голяма родина, за един по-стар произход, за по-голяма връзка. А горе, на неговата висота в теления си кафез стоеше нашият сиво-червен папагал, стар и мъдър, с лице на учен и остра човка, произлизаше също от далечина, непознат, пееше и говореше с напевния глас на джунглата и миришеше на екватор. Много светове, много части на земята протягаха ръце и лъчи и се срещаха и кръстосваха в нашия дом. А къщата беше голяма и стара, с много отчасти празни помещения, с изби и дълги ехтящи коридори, които миришеха на камък и студ, и безкрайни тавани, пълни с дърва, плодове, пронизващ вятър и тъмна празнота. Много светове кръстосваха светлините си в тази къща. Тук се произнасяха молитви и се четеше Библията, тук се изучаваше и се развиваше индийската филология, тук се разнасяше много хубава музика, знаеше се за Буда и Лаодзъ, идваха гости от различни страни с дъх на нещо чуждо и далечно в дрехите, със странни куфари от кожа или плетени и звучене на чужди езици, тук даваха храна на бедни и празнуваха празници, в близост живееше наука и приказки. Имаше и една баба, от която ние някак се бояхме и малко познавахме, защото тя не говореше немски и четеше френска Библия. Многократно и не навред животът в тази къща бе познаваем, светлината тук трептеше в различни цветове, богат и многогласен звучеше животът. Бе хубаво и ми харесваше, но по-хубав беше онзи, светът на моите възжелания, по-богат, и там се разиграваха мечтите на израстването ми. Действителността никога не беше достатъчна, потребно беше вълшебство.

Магията се чувстваше у дома си в нашата къща и в моя живот. Освен шкафове на дядо, имаше още и такива на майка ми, пълни с азиатски тъкани, дрехи и воали, магическо беше, че божествата гледаха накриво, и пълен с тайнственост бе мирисът на някои стари стаи и ъгли на стълбището. И вътре в мен нещо отричаше много от това

външно битие. Имаше неща и връзки, които бяха само в мен самия, съществуваха единствено за мен. Нищо не беше толкова тайнствено, толкова малко непосредствено, толкова вън от всекидневно вещественото, и все пак то не бе реално. Още капризното появяване и отново скриване на образите и лицата в онази голяма книга бе такова и промените в облика на нещата, които аз виждах да се извършват във всеки час. Как по-различно, по-друго изглеждаше къщната врата, къщата в градината и улицата през някоя неделна вечер, отколкото в понеделник сутрин. Как съвсем различен бе видът на стенния часовник и изображението на Христос във всекидневната в един ден, когато там властваше духът на дядо, отколкото ако бе властвал духът на баща ми. И колко много се преобразяваше всичко отново в часовете, когато изобщо никакъв чужд дух не полагаше своя знак върху нещата! А моят собствен, когато душата ми играеше с тези неща и им даваше нови имена и значения. Тогава един добре познат стол или табуретка, нечия сянка до печката или отпечатаната глава в някой вестник биваше красива, грозна или зла, изпълнена със смисъл или банална, събуждаше копнеж или беше скромна, жалка, или тъжна. Колко малко здраво, стабилно, трайно все пак имаше! Как всичко живееше, търпеше промени, копнееше за преобразяване, дебнеше, тление, избавление и ново раждане.

От всички магически явления обаче най-важните и най-чудесните бяха проявите на „малкия човек“. Не зная кога го видях за пръв път, обаче вярвах, че той винаги е бил тук, че е дошъл заедно с мене на света. Малкият човек беше дребен, сив, едно ненатрапчиво същество, човек, дух или коболд, ангел или демон, който от време на време се явяваше и тичаше пред мен, в съня ми, както и наяве, и аз трябваше да го следвам повече, отколкото баща ми, повече, отколкото майка ми, повече, отколкото разума, дори често и страха. Когато малкият ставаше видим за мене, съществуваше единствен той, и където отиваше или каквото вършеше, аз трябваше да го правя подир него. Появяваше се при опасност. Когато ме преследваше някакво зло куче или разгневен по-голям другар и моето положение ставаше несигурно, тогава, в най-тежкия момент, малкото човече изникваше, тичаше пред мене, показваше ми пътя, носеше спасение. То ми показваше разкованата летва в градинската ограда, през която в последния страшен миг намирах изход, показваше ми и точно какво

трябва да направя, да падна, да се обърна назад, да избягам, да изкрещя или да мълча. Даваше ми нещо, което исках да ям, от ръката си, водеше ме на място, където отново намирах загубените неща. Имаше времена, когато го виждах всеки ден, в други дни то изчезваше, те не бяха хубави. Тогава всичко биваше хладно, неясно, нищо не се случваше, нищо не отиваше напред.

Веднъж на пазарния площад малкият човек вървеше пред мене, а аз след него, и той се затича към огромния водоскок на площада в каменния басейн — по-дълбок от човешки ръст, скачаха четирите водни струи. Той се качи на каменната ограда чак до парапета и аз след него. И когато той пъргаво скочи в дълбоката вода, скочих и аз. Нямаше избор. И на косъм не се удавих. Но не се удавих, а бях изтеглен нагоре, и то от една млада красива съседка, която дотогава едва познавах, а после помежду ни се зароди хубаво приятелство и закачливи отношения, които дълго време ме вдъхновяваха.

Веднъж баща ми трябваше да ме накара да заговоря, да призная една пакост, аз така наполовина-наполовина се извинявах и отново страдах от това, че ми беше тежко да се изразя разбираемо за възрастните. Проляха се няколко сълзи, беше наложено милостиво наказание и накрая баща ми ми подари, за да не забравя този час, един хубав, малък джобен календар. Някак засрамен и недоволен от работата, аз излязох и тръгнах по моста над реката. Изведнъж малкият човек затича пред мене и скочи от парапета на моста и ми заповяда с един жест да хвърля подаръка от баща ми в реката. Направих го веднага. Нямаше нито съмнение, нито колебание, те се появяваха, когато единствено, ако малкият, дребосъкът, липсваше и ме изоставяше на произвола. Спомням си как веднъж, когато бях на разходка с моите родители и малкият се появи, той вървеше от лявата страна на улицата, а аз подире му и баща ми често ми заповядваше да се върна на другата страна до него, а малкият не идваше с мене, упорито вървеше вляво и трябваше винаги незабавно да отивам при него. Баща ми се умори от тази работа и в края на краищата ме остави да вървя, където си искам. Той беше засегнат и едва по-късно вкъщи ме попита защо изобщо съм бил толкова непослушен и е трябвало да вървя на другия край на улицата. При такива случаи изпадах в много голямо смущение, дори направо в беда, защото нямаше нищо по-невъзможно да кажа на някой човек дори и една дума за малкия мъж.

Нямаше нищо по-забранено, по-лошо, по-смъртно греховно, освен да го издам, да го назова, да говоря за него. Неведнъж мислех за това, неведнъж го виках или желяех да се появи. Щом се появи, беше добре и аз го следвах. Ако го нямаше, ставаше така, сякаш никога не е бил. Малкият мъж нямаше име, най-невъзможното на света обаче би било ако малкият мъж се появи, а аз не го сподирям. Накъдето той вървеше, натам го следвах, също и във вода, и в огън. Не че ми заповядваше едно или друго, или ме съветваше, не. Той просто постъпваше така или иначе и аз подире му. Нещо, което той вършеше, а аз да не го повторя, беше толкова невъзможно, колкото бе невъзможно сянката ми плътно да не следва моите движения. Навярно бях само негова сянка или огледало на малкия, или той на мене. Може би правех онова, което смятах да го накарам той да прави преди мене или едновременно. Само че той не винаги присъстваше за съжаление, а когато отсъстваше, на моите дела липсваха самопонятност и необходимост. Тогава всичко можеше да бъде объркано едно през друго и за всяка крачка имаше възможност да се осъществи или не, да се изостави, да се забави, да се обмисли. Добрите, ведрите, щастливите крачки на тогавашния ми живот са ставали без обмисляне. Царството на свободата е може би царство и на заблудите.

Колко хубаво беше моето приятелство с веселата съседка, която навремето ме измъкна от басейна на водоскока! Тя беше жива, млада и хубава, и глупава, с една приятна мила, почти гениална глупост, караше ме да ѝ разказвам истории за разбойници и магьосници и ми вярваше ту повече, ту по-малко и най-вече ме смяташе за един от мъдреците на Изтока, с което аз на драго сърце се съгласявах. Тя много ми се удивляваше. Когато ѝ разказвах нещо весело, почваше да се смее високо и сърдечно дълго преди да е разбрала шегата. Аз я упрекнах за това и я попитах:

— Слушай, фрау Ана, как може да се смееш на шегата, преди още да си я разбрала? Това е твърде глупаво и бездруго е обидно за мене. Ти или не разбираш моите шегички и се смееш, или не ги схващаш. Тогава обаче не е потребно да се смееш и да се държиш така, сякаш си ги разбрала.

Тя продължи да се смее:

— Не — извика тя, — ти си най-умното момче, което съм виждала. Ти си великолепен! Ще станеш професор, или министър, или

доктор. Света, знаеш ли, не бива да го взимаш за лош. Аз се смея просто, защото ти се радвам и защото ти си най-забавният човек на този свят. А сега ми обясни твоята шега.

И аз обстойно ѝ я обясних, а тя трябваше за едно или друго да пита, накрая действително я разбираше и ако преди сърдечно и щедро се бе смяла, то после се смееше наистина, наистина съвсем неудържимо и увличащо, така че смехът ѝ ме заразяваше. Колко често ние заедно се смеехме, как тя ме разглеждаше и ми се удивляваше, колко беше очарована от мене! Имаше и трудни езикови упражнения, които понякога трябваше да ѝ казвам гласно и бързо, три пъти едно след друго. Например: „Виенските перачи перат бяло виенско пране“ или историята за пощенска кутия в Котбус. И тя трябваше да опита, аз настоявах за това, но жената се смееше още преди да е изрекла правилно три думи. Не искаше да го прави и всяко започнато изречение заглъхваше в нов смях. Госпожа Ана е най-волният човек, когото съм познавал. Аз съм запазил спомена за нея в моята детска мъдрост. Смятах я за неизказано глупава, а накрая тя наистина беше, но за мен представляваше един по-щастлив човек и понякога бях склонен да вземам щастливите хора за тайнствени мъдреци дори когато изглеждаха глупави. Какво е по-глупаво и ни прави по-нещастни от интелигентността.

Минаха години и моето общуване с госпожа Ана вече бе замряло, вече бях голям ученик и потисках изкушенията, страданията и опита на мъдростта, но тогава веднъж изпитах потребност от нея. И отново към госпожа Ана ме поведе малкият човек. От известно време се измъчвах над въпроса за разликата между половете и за възникването на децата. Въпросът ставаше все по-горещ и мъчителен и един ден така ме болеше и гореше, че бих предпочел вече да не живея, ако не разгадая тази плаха загадка. Див и отчаян, аз се връщах през пазарния площад от училище към къщи, забил поглед в земята, нещастен и мрачен, тогава неочаквано се появи малкият човек. Той вече беше станал рядък гост и отдавна не ми бе верен, нито аз на него. Но сега изведнъж го видях отново малък и пъргав, той припкаше по земята пред мене, видим само в един миг, и изтича в къщата на госпожа Ана. Беше изчезнал, но вече го последвах вътре и знаех защо, а госпожа Ана изкрещя, когато аз неочаквано влетях в стаята ѝ, тъй като тъкмо се обличаше. Но тя не избяга от мене и аз скоро знаех

почти всичко, което тогава ми бе страшно необходимо да узная. От това би произлязла любов, ако не бях още твърде малък за такава.

Тази весела глупава жена се различаваше от повечето други възрастни по това, че тя, макар и глупава, беше естествена и самопонятна, винаги присъстваше, никога не се преструваше, никога не се смуцаваше. Повечето възрастни бяха различни. Имаше изключения, съществуваше майка ми, символ на живота, което въздействаше загадъчно, и баща ми, символ на справедливостта и мъдростта, и дядо — на скритото, всестранното, усмихващото се, неизчерпаемостта, той вече едва ли беше човек. Мнозинството от възрастните обаче, при все че следваше да ги уважавам, почитам и да се страхувам от тях, бяха много глинени божества. Колко смешни бяха със своето несръчно театралничене, когато говореха с децата! Колко фалшиво звучеше техният тон, колко фалшиви бяха усмивките им! И как придаваха важност на своите дела или занимания, колко пресилено сериозно се държаха, ако човек ги виждаше да вървят по улицата, стиснали под мишница своите инструменти, чанти, книги! Как чакаха да бъдат познати, поздравени и да им бъде оказана почит! Понякога в неделен ден при моите родители идваха хора, за да „направят визита“. Мъже с цилиндри и несръчни ръце, пъхнати в колосани ръкавици, важни, пълни с достойнство, изключително изтъкани от достойнство смутени мъже, адвокати и съдии, пастори и учители, директори и инспектори с техните малко плахи, някак потиснати жени. Те седяха сковано на столовете и трябваше да се принуждаваш във всичко да им помагаш; при свалянето на палтата, при влизането в къщата, при сядането, при въпросите и отговорите и когато си тръгват. Бях улеснен да възприемам с лекота този дребнобюргерски свят, а не толкова сериозно, колкото той изискваше, тъй като родителите ми не принадлежаха към него, а и те самите го намираха комичен. Но и когато не играеха театър, не носеха ръкавици и не правеха визити, повечето от възрастните ми изглеждаха твърде странни и малки. Те си даваха важност със своята работа; с техните работилници и длъжности, колко големи и святи изглеждаха на себе си. Когато някой колар, полицай или подреждащ павета затваряше улицата, това беше свята работа, нещо самопонятно, пред което се отстъпваше и му се правеше място или дори му се помагаше. Но децата според техните дела и игри не бяха важни, те биваха изтласквани настрана и им се

крещеше. Все пак те не вършеха ли нещо по-малко правилно, по-малко добро, по-малко важно, отколкото големите? О, не, напротив, ала големите бяха пълновластни, те даваха заповеди, те управляваха. При това също както нас децата и те имаха свои игри. Тяхна игра бяха упражненията за противопожарна защита, играеха на войници, събираха се в съюзи и стопански камари, но всичко с едно изражение на важност и валидност, сякаш би следвало всичко да върви така и сякаш нямаше нищо по-хубаво и нищо по-свято.

Сред тях имаше умни хора, признавам, също и сред учителите. Но не бе ли забележително и подозрително, че всички тези големи „хора“, които до преди известно време сами са били деца, толкова малко можеха да си го спомнят, съвършено бяха забравили и се бяха отучили какво е дете, как то живее, работи, играе, мисли, какво му е приятно и какво му създава мъка. Малцина, съвсем малко бяха тези, които още го знаеха. Имаше не само тирани и грубияни, които бяха зли и ненавиждаха децата, прогонваха ги отвсякъде, укоряваха ги и ги гледаха с омраза, дори понякога изпитваха видимо нещо като страх от тях. Не и другите, които се отнасяха добре и които понякога на драго сърце се принизяваха да поведат разговор с децата, но в мнозинството си вече не знаеха за какво се отнася, и те също, почти всички, мъчително и смутено слизаха до равнището на децата, когато искаха да покажат, че са внимателни, ала не можеха да открият истинските деца, а виждаха някаква глупава детска карикатура. Всички тези възрастни или почти всички, живееха в друг свят, дишаха друг въздух и по друг начин от нас, децата. Те често не бяха по-умни от нас и твърде често не ни изпреварваха с нищо, освен с онази своя тайнствена власт, бяха по-силни, дори можеха, ако не ги слушахме доброволно, да ни принудят и да ни набият. Но беше ли това истинско предимство? Нима всеки бивол и всеки слон не е много по-силен от един такъв възрастен? Ала те имаха властта, те заповядаха. Техният свят и тяхната мода минаваха за правилни. Освен това нещо, което ми изглеждаше съвсем особено и забележително, а в някои случаи и почти ужасно: имаше много възрастни, които като че ли завиждаха на нас, децата. Понякога те можеха дори съвсем наивно и искрено да го изразят и с една въздишка да кажат: „О, на вас, деца, ви е още добре.“ Ако това не беше престорено, не беше лъжа, а то не беше престорено, тогава аз от време на време при такива изказвания усещах, че възрастните, следователно

могъщите, достойните и заповядващите, съвсем не са по-щастливи от нас, които трябваше да слушахме и да им засвидетелстваме уважение. В един музикален албум, от който аз учех, имаше една песен с удивителна рима: „О, колко е честито, колко е блажено още да си дете!“ Това беше тайна, имаше нещо, което ние, децата, притежавахме, а то липсваше на големите. Те не бяха просто по-големи и по-силни, от някаква гледна точка бяха и по-бедни от нас. И те, на които често завиждахме за високия ръст, за достойнството им, за привидната свобода и самочувствие, за техните бради и дълги панталони, понякога завиждаха на нас, дори и в песни, които ни пееха.

Е, междувременно аз, въпреки всичко, бях щастлив. На света имаше много неща, на които на драго сърце бих гледал другояче, дори и в училище. Но въпреки това, бях щастлив. И от много страни ме уверяваха и ми внушаваха, че човекът не е дошъл на земята просто за свое удоволствие и че истинското щастие настъпва едва отвъд изпитанията и проверките, че всичко, което може да се извлече от многото пословици и стихове, които пишех и които ми изглеждаха много хубави и вълнуващи, съществува. Но тези неща бяха твърде важни и за моя баща, но мен не ме въодушевяваха толкова, когато веднъж ми тръгна зле, бях болен или изпитвах неизпълними желания, или в спор и напук на родителите си рядко прибягвах до Бог, а винаги имах други странични пътища, които отново ме извеждаха към светлото, спокойното. Когато не намирах удовлетворение в обикновените игри, когато железницата, магазинът, книгата с приказките вече бяха остарели и скучни, тогава често ми хрумваха най-хубавите нови игри. И ако нямаше нищо друго, освен това вечер в леглото да си затворя очите и да си представя, че съм в един цветен приказен кръг, тогава отново проблясваше ощастливяване и тайна и то беше многообещаващото в света.

Първите ми ученически години отминаха, без много да ме променят. Събрах опита, че доверието и почтеността могат да ни нанесат и щети. Учех при няколко равнодушни учители най-необходимото, за да лъжа и за да се преструвам. Оттогава можех да успявам. Бавно обаче увехнаха у мен първите цветове, бавно научих също, без да подозирам, онази фалшива песен на живота, онова преклонение пред действителността, пред законите на възрастните, едно нагаждане към света, такъв, какъвто бе той. Отдавна вече знаех

защо сбирките с песни на възрастните съдържат стихове като тези: „О, блаженство е да бъдеш още дете“, и за мен също имаше още много часове, в които завиждах на тези, които още са деца.

И когато в дванадесетата ми година се стигна дотам да се реши дали трябва да уча гръцки, аз без колебание казах „да“, защото с времето ми изглеждаше неотменно да стана, да бъда толкова учен, колкото е моят баща, а ако е възможно и толкова, колкото е дядо ми. И от този ден нататък пред мен съществуваше един учебен план. Трябваше да следвам и да стана или пастор, или филолог, защото за това даваха стипендии. Някога и дядо ми бе минал по този път. Изглежда, не беше лошо. Но сега изведнъж имах бъдеще, в моя път се появи един пътепоказател, всеки ден и всеки месец трябваше да ме приближава до целта, всичко сочеше натам, всичко водеше по тоя друм. Далеч от игрите и настоящето на досегашните ми дни, които не бяха без смисъл, обаче без цел, без бъдеще. Животът на възрастните ме бе пленил, той ме бе подмамил, първоначално ме бе хванал за една къдрица или за един пръст, съвсем скоро щеше да ме хване и да ме държи здраво този живот, според цели, според числа, животът на реда и на длъжностите, на професията, на изпитите; скоро и за мене щеше да удари часът, скоро щях да бъда студент, кандидат, духовник, професор, щях да отивам на гости с цилиндър на главата, да нося кожени ръкавици, вече да не разбирам децата и може би да им завиждам. Но аз не исках да се отдалечавам от моя свят, от това, което беше добро и приятно. Наистина, все пак за мен съществуваше една съвсем тайнствена цел, когато мислех за бъдещето. Копнежно си желяех нещо, а именно да бъда вълшебник.

Желанието и мечтата дълго време ми останаха верни. Но те започнаха да губят всемогъществото си, имаха врагове, нещо друго им противостоеше. Действително, сериозно, което не можеше да те измами, бавно, бавно, светът увяхваше. Постепенно от неограниченото срещу мен се възправи нещо ограничено, съществуващият свят, светът на възрастните. Бавно желанието ми да бъда вълшебник, макар още копнежно да го носех в себе си, за мен самия почна да губи стойност, на мен самия да изглежда детинщина. Вече имаше нещо, по което не бях повече дете. Ограничаваше ме безкрайният, хилядоликният свят на възможното, разделен на полета, прорязан от огради. Бавно, прастарата гора на моите дни около мене се превръщаше във вкаменен рай. Не

оставах такъв, какъвто бях. Принц и крал в страната на възможното. Не ставах вълшебник, учех гръцки. След две години към него трябваше да се прибави и хебраистки, подир шест години да бъде студент.

Незабележимо пристягането се извършваше, незабележимо магията наоколо се изпаряваше. Чудната история в книгата на дядо все още бе хубава. Тя се намираше на една страница, чиято цифра знаех, тя беше там днес и утре, и във всеки час. Вече нямаше чудеса. Равнодушно се усмихваше танцуващият индийски бог, беше от бронз и аз рядко го поглеждах, никога не го видях да гледа накриво. А найлошото, все по-рядко и все по-рядко виждах сивия малък мъж. Отвред бях заобиколен от нещо, което губи вълшебството си, много, което някога беше просторно, ставаше тясно, много, което някога бе приятно скъпо, ставаше по-бедно.

Но усещах това някак скрито, някак под кожата, все още бях радостен и се опитвах да бъда властващ. Учех се да плувам и да карам кънки. Бях първенец по гръцки. Привидно всичко протичаше отлично. Всичко имаше вече малко по-блед цвят, едно някак по-празно звучене и ми бе станало скучно да отивам при госпожа Ана. Сега всичко вървеше съвсем делово, онова, което преживявах, някак бе загубено, някак незабелязано се пропускаше, но което си бе отишло, го нямаше. И ако сега понякога отново исках да се чувствам в пълнота и цъфтящ, тогава имах потребност от по-силно дразнение, трябваше да се разтърся и да се затичам. Добих вкус, взеха да ми харесват ястията със силни подправки. Често си угаждах, понякога открадвах грошове, за да си доставя някакво особено удоволствие, защото иначе не беше достатъчно живо и хубаво. И момичетата почнаха да ме привличат. Това беше малко преди времето, когато малкият мъж се появи още един път и още веднъж ме отведе при госпожа Ана.

1923

[1] Прев. по подстрочник Г. Константинов. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.